

Ett rop på rättvisa

TEXT & BILD: BÖRJE ALMQVIST

Krigsförbrytarna måste straffas och avlägsnas från offentliga poster. Det anser en majoritet av befolkningen i Afghanistan i en undersökning genomförd av Afghanistans oberoende människorättskommission som publicerades i början av 2005. Studien tar upp frågan om vad "folk" anser ska göras med de senaste 25-årens afghanska krigsförbrytare.

Undersökningen berör bara i en begränsad grad människorättsövergrepp som kan tillskrivas utländska militära interventioner.

90 procent av 6 000 tillfrågade runt om i landet ville se krigsförbrytarna straffade och inte som presidentkandidater, ministrar eller rådgivare till president Karzai.

Folk vill ha rättvisa både vad gäller tidigare och aktuella brott mot de mänskliga rättigheterna. Det finns dessutom en mycket stark oro för de pågående övergreppen.

Genomgående har folk inget förtroende för regeringen och myndighetspersoner och till en del även det internationella samfundet som inte har gjort något åt att förbrytarna går lösa. Strafflöshet ses som en del i det politiska systemet, som belönar förövare med maktpositioner trots att de fortsätter med övergrepp.

2 000 personer deltog i fokusgrupper, där deltagarna var väl medvetna om vilka rättigheter de borde ha men känner sig förrådda av makthavarna, som ska värna om dessa rättigheter.

De flesta oroar sig mest för bristande säkerhet. Tre fjärdedelar ansåg att säkerheten skulle öka om krigsförbrytarna ställdes inför rätta inom en snar framtid.

Folk anser inte att Bonn-avtalet 2001 har fått slut på våldet. Många berättade att de nyligen utsatts för övergrepp. Männerna nämnde mest

övergrepp under Sovjettiden, medan fler kvinnor nämnde övergrepp under mujahedin-tiden (1992-96). Färre övergrepp rapporterades från talibantiden, vid jämförelse med andra perioder.

Av de intervjuade såg 70 procent sig själva eller sin familj som offer för grova människorättsbrott under de senaste 25 åren.

500 deltagare i fokusgrupper berättade om släktingar som dödade. Nästan 400 hade antingen själva torterats eller fängslats eller så hade medlemmar i deras närmaste familj utsatts för det.

Enligt människorättskommissionen saknas motstycke vid jämförelse med andra konflikter i världen.

– Det är på grund av dessa mujahedin som många av våra systrar dränkte sig och kastade sig från hustaken sedan deras heder hade kränkts. Nu är det samma mujahedin som sitter i toppositioner i regeringen och har nominerat sig till valen, sa en man från staden Kunduz i norra Afghanistan.

Deltagarna ansåg att varje regimskifte bara medfört nya övergrepp. Människorättskommissionens slutsats är att om regeringen försöker agera mot förbrytarna skulle det återskapa förtroendet för ledarna.

Istället ses tillsättandet av människorättsförbrytare på höga poster som ett godkännande av deras kriminella beteende.

– I dag är det samma krigsförbrytare som härskar över folket och har statsapparaten i sin hand, sa en man från provinsen Zabul i sydost.

MR-STUDIE

I en studie gjord av Afghanistans oberoende kommission för mänskliga rättigheter ställdes frågor om synen på Afghanistans många krigsförbrytare och mänskliga rättigheter (MR).

90 procent av de 6 000 tillfrågade vill se krigsförbrytarna straffade och inte som parlamentskandidater etc

70 procent ser sig själva eller sin familj som offer för grova människorättsbrott under de senaste 25 åren.

90 procent ansåg också att brotten ska kommas ihåg och dokumenteras.

En viktig aspekt med att döma förbrytarna är att det skulle hindra dem från att få politisk makt i framtiden. En stor del av kraven på rättsskipning kom just från folk i regioner där det förekommer kriminell aktivitet från krigsherrars och andras sida mot befolkningen. Över 90 procent av deltagarna i fokusgrupperna

ville att brotten ska kommas ihåg och dokumenteras.

– Statsmän skulle lära sig en läxa och inte begå brott och få sina namn nedsvärtade av historien, som en deltagare uttryckte sig.

En del är också rädda.

– Jag är rädd. Jag kan inte säga sanningen just nu för då skulle jag omedelbart bli hängd, förklarade en kvinna i staden Khost i provinsen Paktia, söder om Kabul.

Men vissa var rädda för sanningen av andra skäl.

– Tidigare händelser ska inte dokumenteras. Att lära sig av det som skett fungerar inte. Plågsamma minnen kommer upp och hatet kommer att öka, ansåg en man från Kunduz.

Omkring nio av tio oroar sig för att det kan uppstå ett revanschistiskt dödande om de skyldiga inte ställs till ansvar. Oron för konsekvenserna av en amnesti är befogad. När den första presidenten efter kommunistregimens fall 1992, Mujadiddi, utfärdade en amnesti tog folk i Kabul saken i egna händer och dödade många av de gamla plågoandarna från den kommunistiska säkerhetspolisen.

En mycket vanlig syn i Afghanistan som vittnar om landets blodiga förlutna. På landsbygden står mängder av ryska stridsvagnar och rostar.

Hela fyra av fem såg ett behov av en försoningsprocess i landet och 40 procent ville att en "sannings- och försoningskommission" ska ha hand om processen.

En majoritet ville ha rättegångar begränsade till dem som begått allvarliga brott samt deras kommandanter. Drygt hälften sa sig inte lita på rättsväsendet och vill ha en domstol med både afghanska och internationella domare. Fyra av fem ansåg även att offren bör få ersättning.

Afghanistans oberoende människorättskommission konstaterar att alla försök att bygga in mekanismer för ansvar i den politiska processen sedan Bonn-mötet 2001 har misslyckats. Bonn-avtalet bejakar ansvar som en princip men saknar en mekanism för detta, i motsats till andra aktuella fredsavtal (Sierra Leone, Liberia, Demokratiska Republiken Kongo och Burundi).

Dock undveks i Bonn Nordatlans försök att få in en klausul om amnesti. Likaså ett försök från FN:s sida att få in en paragraf om ett förbud för regeringen att ge amnesti för krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten.

Försök att utesluta påstådda förbrytare från den politiska processen har stött på många bakslag. Det första var försöket att utesluta en del av de 50 personer som president Karzai tillsatte vid den första Loya jirgan i juni 2002 och som var kända för brott mot de mänskliga rättigheterna, brott mot mänskligheten och inblandade i narkotikahandel.

Kommissionen anser att den totala avsaknaden av ansvar och att folk får maktpositioner utan att deras tendenser att begå övergrepp ses över hotar möjligheterna att skapa en fredlig och stabil miljö för medborgarna. Den uppmanar president Karzai att förbinda sig att gottgöra tidigare brott genom en långsiktig och integrerad strategi, som innefattar granskning, bestraffning, sanningssökande och gottgörelse.

Människorättskommissionen uppmanar president Karzai att inte tillsätta kandidater kända för människorättsbrott och avsätta dem som namnges i människorättsrapporter.

Cirka en månad efter det att rapporten offentliggjordes utnämndes istället den ökande krigsförbrytaren

general Rashid Dostum till stabschef för den nya nationella armén. Hans soldater är ökända för plundring, massvåldtäkter och avrättningar av krigsfångar.

Kommissionen rekommenderar FN och det internationella samfundet att hålla regeringen ansvarig för att strategin genomförs. Att de ska utöva politiska påtryckningar som leder till att folk som begått människorättsbrott inte tillsätts och att de brottslingar som har statliga uppdrag avlägsnas från dem. Kommissionen rekommenderar lokala och internationella frivilligorganisationer att dokumentera människorättsbrott och uppmärksamma regeringen, den oberoende människorättskommissionen och det internationella samfundet om dem.

Ta del av rapporten i sin helhet på Afghanistans oberoende människorättskommissions hemsida, www.aihrc.org.af ■

Börje Almqvist är journalist och har lång erfarenhet av att arbeta i Afghanistan.

